

DERDE HOOFDSTUK : DE GESCHIEDSCHRIJVING TE BRUSSEL
NA DE RESTAURATIE (XVIde - XVIIde eeuw).

§1 Enkele Voorlopers : Gaspar van Winghe, Jan de Broeyere, Christiaan Noutz, Petrus de Leop.

§2. Historici in de kartuis binnen Brussel :
Gerardus Eligii Raddelet : zijn opvoeding en zijn werk.
Petrus de Wal : zijn Collectaneum. Bronnen voor dit werk.

§3 De opvatting der Geschiedschrijving bij de Kartuziers in de XVIIde eeuw: hun weerlegging van sommige opwerpingen tegen de stjdie. Standpunten tegenover de eruditie. Het stichtende genre.

der Brussche kartuziers sluit aan
De geschiedkundige arbeid ~~dit~~ in de XVIIde eeuw te ~~Brus-~~
sel in het nieuwe kartuizerklooster beëfend werd, ontstond niet plots
zonder voorbereiding. Het afschrift der kroniek van Jan Tournour had
sel degelijx sommige monniken te ~~Scheut~~ *de* ~~zijn ingescherpt~~ *zowel* voor
plaatselijke ~~als~~ *en* voor de universele ordegeschiedenis. Jan de Broeyere,
ein van de historisch begaafden, dragt zijn liefde voor dit vak over
die historische begaafdheid scheen te bezitten heeft die gedeeltelijk
overgedragen op Petrus de Wal, ~~een~~ monnik van de nieuwe kartuis.

Petrus de Wal, ~~zamen met~~ *en* Gerard Eligii Raddelet, ~~hebben~~ *spanden*
zich ~~aan~~ *ingespannen* om principieel en praktisch de *geschiedkundige*
wetenschap te herwaarderen in de kartuizerorde. In de praktijk nochtans
hielden ~~zouden~~ beiden veelal vast ~~houden~~ aan compilatiewerk en het stichtende
genre. Vooral Gerard Raddelet werd tot dit laatste gedrongen door zijn
literaire aanleg.

• §1 Enkele Voorlopers.

De kartuis van ~~Scheut~~, die verwoest werd tijdens de gods-
dienstwoelingen in 1579, werd heropgebouwd binnen de stad Brussel van-

*De geprepareerde historie uit de Brunelae
karterie in de XVIII de eeuw, waren vooraf
gegaan door enkele minder gekende mon-
niken, die met zorg de geschiedkundig
gegeven voor de toekomst hadden opgetekend*

af 1586, en afgewerkt rond 1615.

In de eerste helft van de XVIIde eeuw heerste er een ijve-
rige geschiedkundige bedrijvigheid onder de stuwning van Gerardus Eli-
gii Raddelet en Petrus de Wal. Maar deze auteurs waren voorafgegaan
door enkele minder gekende monniken, die met zorg de feiten hadden aan-
getekend.

~~Reeds werd ^{wens} Uitvoerig Jan Tourneur vermeld, ^{als kopiist der kroniek} die de oudste
kroniek van Scheut voor het nageslacht bewaarde, maar over zijn eigen-
tijd, midden XVIIde eeuw, zijn opvolgers in de onwetendheid liest (1).~~

In 1527 werd Gaspar van Winghe ingekleed en legde het vol-
gende jaar op 14 September zijn geloften af (2). In 1550 werd hij vi-
karis benoemd, een ambt dat hij met lof vervulde. Over hem wist de Wal
te zeggen dat hij eenvoudig en vreedzaam was (3), maar zijn pieteit
voor de afgestorven monniken, waarvan hij de necrologische aanteke-
nig in het klein Calendarium schreef had een grote waarde voor de ge-
schiedenis van Scheut : het werd het enige bron voor deze weinig be-
kende periode (4).

Belangrijker dan voorgaende is wel Jan de Broeyere, de
laatste monnik, die te Scheut intrad (9 Mei 1576) en zou sterven in
het nieuwe klooster binnen Brussel op 29 October 1627 (5).

-
1. DE WAL, I, 29. Cfr. supra, blz. n.
 2. ID., II, 22 ^f " ... 14 Septembrijs in nostram societatem receptus est
D. Gaspar de Wingen et sequenti anno votis se obstrinxit. /
 3. ID., I, 17 : "...valde obsequiosus et paratus omnibus. Vir magnae pa-
tientiae et pacis, non curiosus neque vindictivus, amator simplicita-
tis et rusticitatis zelosus..." WENEN, Nationallibell., 12775, f. 759 : 25 Aug.
 4. ID., II, 72^v s. 1550 : "...multaque lucem suis annotationibus in
Calendario attulit ad notitiam horum temporum, et opportune cum aliis
subsidiis destitueremus.
 5. ID., I, 18. WENEN, Nat. libell., 12775, f. 764^v

Na hem wordt vikaris Gaspar van Winghe gepreken door De Wal, omdat hij met grote pieteit de afgestorven monniken bedacht in het kleine dodeboek. Deze aantekeningen werden de enige bron voor ~~de~~ de geschiedenis van de beginnende XVI de eeuw (4).

[DE WAL, II, 72v 1550. Gaspar van Winghe werd in 1527 ingekleed en legde 14 September 1528 zijn geloften af (10, II, 22). In 1550 werd hij vikaris. Zijn eeuwoud en vreedzame aard werd zeer geloofd (10, I, 17).] WENEN, Obit. Scheut, f. 159: 25 Aug.]

Belangrijker is ~~te~~ Jan de Broeyere, de laatste monnik die te Scheut professie afligde (2). Van jonge af legde hij zwer

[DE WAL, I, 18. WENEN, Obit. Scheut, f. 164v: 9 Mei 1576: 29 Okt. 1627]. van de dag voor gewijde literatuur, wist Gilemus de Vroede, pastoor van de kapellekerk en suffagaan van kardinaal Granvelle, te vertellen. De Broeyere was na zijn opleiding bij de chorale van St. - Nikolaaskerk, bij hem in dienst geweest (5).

[DE WAL, II, 137v]. De liefde voor de geestelijke lesing bleef hem bij tot zijn dood (4) [10, II]. Waar niet alleen godsdiens-
strij

62. Er bestaat werkelijk een band tussen de oude kroniekschrijvers en de modernere recentere geschiedkundige. Nochtan ^{ligt} de directe aanleiding voor historische arbeid in de XVIIde eeuw in een algemeen decreet van het generaal kapittel van 1615. Alle kartuizenloosten moesten hun schikking, privilegiën en meerkwoudig-

heden optekenen en overmaken aan d. Gr. Ch. om een Chronologica
rerum Antisianorum historia samen te stellen (1) [D. Wal, II, 161].

Petrus de Wal.

Petrus de Wal is eveneens een Luxemburger maar geboren
 te Gent in 1587. Zijn vader Mattens de Wal

Petrus De Wal, die nauw samenwachtte met Gerardus Eligii, was
 te Gent geboren met Luxemburgse ouders in 1587. Hij

[DE WAL, II, 172v: Zijn vader Mattens De Wal was Kapitein van
 een Waalse eenheid, die garnizoen hield op het kasteel te Gent in ver-
 vanging van de Spanjaarden. Hij stierf in 1596. Zijn moeder Anna
 de Ville was afkomstig uit de Ardennen.]

groeide op in een gezin met 8 kinderen. De moeder Anna de Ville
 moest na de vroege dood van haar echtgenoot een armoezelij be-
 staan leiden om de studien te bekostigen [DE WAL, III, 94v, 160f:
 Om deze reden zal Petrus de Wal het bloeten in zijn testament niet
 erg bedenken, om zijn moeder zijn erfdeel aan zijn moederover te
 laten]. Waer hij school liep is niet geweten, maar door beuis-
 deling van een jezuïet, Frater Jan Dhondt, kroopte hij betrekking
 aan met de prior van de Brusselse kartuis, Gyjsbert Babuicinus (I
 Een bloedverwant van hem D. Henricus D'Horto, een kartuizer
 te Brugge, was nimmer uitgegaan op zijn verlangen in de orde te
 treden. DE WAL, II, 82v.). Ook te Brussel streefde zijn aanspraak
 op verzet en had men getuigenschriften gevraagd omdat men
 hem voor een vreesdeling aanzag. ~~Waal~~ [10., III, 84]. Naar

zijn zeggen, te was hij Nederlands-ontkundig. Op 2 oktober 1603 legde hij professie af. Hij schijnt nooit een heidende functie bekleed te hebben, wat wellicht te wijten is aan zijn onvolgende kennis van de landstaal. De geleetheit aan zijn bloeden is er niet minder om. Hij maakte zijn geschiedenis op.

De sui voor studie wekte Jan de Brongere in hem op. Deze senior van het konvent, die de jonge monnik zag strijden tegen de censuur, bezorgde hem toen lektuur, om de Exempla Caesarum, wat hem toen troostte [10., IV, 136.]. Het is toch niet bekend wanneer de Wal

Opgeleid bij de chorales van de St.-Niklaaskerk te Brussel, trad hij in dienst van Gislenus de Vroede, suffragaan van kardinaal Granvelle, pastoor van de Kapellekerk (1). De suffragaan, die begin 1577 een altaar consacreerde en het klein kerkhof te Scheut wijdde, wist te vertellen hoe ijverig Jan de Broeyere was, die zich 's nachts nog toelegde op de gewijde literatuur. De Wal voegt eraan toe dat deze ijver hem bijbleef tot zijn dood (7).

Maar niet alleen godsdienstige literatuur droeg zijn belangstelling mee (2), ook de geschiedenis van de orde en zijn conventen trachtte hij met zorg op te sporen. Men bewaarde van zijn hand in het archief van de Grande Chartreuse een verhaal over Robert Palmer, stichter van de kerk van Coventry (3). Zeer nuttig en merkwaardig zijn de herinneringen die hij op vraag van P. De Wal ophaalde. Veel ten ander had hij te boek gesteld toen hij in 1585 procurator werd (4). *In die tijd, toen* Spijts de ~~materiele moeilijkheden~~, waardoor zij "post auxilium niet en hadden gevonden eenige consolatie maar grooten druc ende Lijden, hooftsweer ende hertsweer... (6)" wist de ~~procurator~~ ^{hij} nog middelen over te houden om boeken aan te kopen. Immers buiten de koor-

1. DE WAL, II, 137^v f. "...Fuit autem D. Joannes ultimus novitius in Scheu

optimeque noverat cantum quia in pueritia sua fuerat symphoniarium et choralium nisi fallor S. Nicolai, postremo inservierat Pastori Capellae qui erat R. P. D. Gislenus de Vroede, episcopus Salubriensis et suffraganeus Cardinalis Granvelliani archiepiscopi Mechliniensis..."

7. Ibid.: "...qui nostris retulit postquam se collocasset in lecto nostrum Joannem saepe numero ex mensa sermones suos scriptos subripuisse ut eos noctu describerat atque dissimulasse non illibenter, gratum habens tantum studium juvenis et affectum erga litteras, qui ad mortem usque illi adhaesit."

2. ID., III, 121^v, a. 1611: "...simplex et taciturnus, lectioni deditus unde plurimos libros tempore officii coemit."

3. L. HENDRIKS, The London Charterhouse, 47, n. 1 f. "Le Vasseur, Ephemeride Cartusienais, die XV Junii, quoting from a certain Dom John Broeyers of the Charterhouse of Brussels... They are taken from a latin ms in the archives of the order..."

§. DE WAE, II, 137^V a. 1575 : "Hactenus benevòle lector, quaecumque scrip-
 si de domo nostra ex Calendario et Chartis Capituli, sive ex aliis
 schedulis quae ad manus nostras devenerunt, excerpta sunt, des in poste-
 rum oculatum proferimus testem V.P.D. Joannem de Brøeyere, qui licet
 aetate provector, et multa senectutis incommodis praegravatus nostris
 precibus dñlinitus eo quidem facilius quod et ipse historia ordinis
 nostri plurimum delectetur, quaecumque suo tempore contigerunt (quae
 plurima sunt et quorum ipse magna pars fuit) litteris exaravit..."
 Dit releas van Jan de Broeyere vinden wij terug in het rekeningboek
 ARA, kerk.arch., 11936 onder titel: "Computatio f. Joannis Broeyers seu
 potius declaratio status domus sicut illum invenimus post expletum
 7 annorum exilium tempore reditus D. Prioris et mei ac f. Joannis Dona-
 ti, qui fuit 13 Aprilis anno 1585, post declaratio predicti f. Joannis
 Broeyers sequitur computatio..."

§. ARA, kerk.arch., 11936 : Computatio...

boeken was er niets van de oude bibliotheek gered. Met een taale zin voor traditie bleef hij ze tekenen met de inscriptie Liber domus Cartusie in Scheut prope Bruxellam (1). Of het voor de ondergang, tijdens de ballingschap te Valenciennes of na zijn terugkeer was, dat hij zijn Bibliotheca Cartusiana opmaakte is niet gekend. Hij stuurde ~~van andere~~ zijn aantekeningen door naar Petreius, wiens Bibliotheca in 1609 zou verschijnen (2).

De Broeyere kende
~~Hij hebben hier dan wel te doen met een monnik, die de draagwijdte kende van de kloostertraditie, die~~ ^{en} ~~doelbewust~~ (zijn memorie) ~~schrijft,~~ ^{hij} over de toestand van ~~zijn~~ ^{het} convent: "Om deze rekeninge bequaelijker te doene ende om wel te verstaen pro omnibus quorum interest, et posteris nostris om te moghen weten hoe scandelijke dat die Rebellen heretycken met ons gheleest hebben, soe wort hier vooreerst vercleert den miserabelen staet...(3)." ~~De waarde van zijn declaratio ligt hierin dat het verbonden is met de financiële staat van het klooster.~~

Pater Kristiaan Noutz vulde deze memorie aan door gedeeltelijk een herhaling, gedeeltelijk een aanvult
~~zijn verslag van 1596.~~
 ling hiervan, stelde pater Christiaan Noutz op in 1596. Hij was prior te Scheut vanaf 1565. Bij zijn aanstelling tot prior van Lier, werd hij

1. DE WAL, IV, 155^v: "...sumptibus non pepercit ut lioros emeret quantum facultas domus permisit. Bibliothecamque nostram illi pro maiora parte debemus siquidem ex antiqua domo fere nisi libros cantus habemus. Hinc non te fallat iste inscriptio liber domus Cartusie in Scheut prope Bruxellam, quam ipse libris praeponit more antiquo quamvis iam in civitate degerimus..."

2. Ibid.: "...scripsit in cella Chronicon Dorlandi, scriptores ordinis collegit longe diu antequam Bibliotheca Cartusiana esset edita, atque etiam nomina scriptorum misit D. Petreio Bibliothecario prout agnoscit et gratiam refert in preface suae bibliothecae." / Cfr. PETREIUS, Bibliotheca Cartusiana,

3. ARA, Kerk. arch., 17936.

vervangen door de Spanjaard Petrus de Leon, die reeds te Brussel verbleef als procurator generalis van de orde bij het hof.

Het relaas van Christiaan Noutz is bedoeld als verklaring van zijn financieel beleid tijdens de revolutiejaren : hij vraegt dat men zou rekening houden met de ongelukkige en onbarmhartige jaren van zijn bestuur : de ballingschap, opeisingen, leningen voor losgeld en ten slotte de aankoop van een domein binnen de stad Brussel (1).

Een derde memorie, opgesteld in 1598 is het verdedigings-schrift van Petrus de Leon, waarin hij verslag uitbrengt van de giften die hij verwierf en het ge^{ervan :}bruik ~~dat hij van dese gouden werkte,~~ vooral voor de nieuwbouw van de kartuis te Brussel (2). Sinds 1591 woonde hij in het oude gasthof van Scheut als Procurator generalis. Zonder van dit ambt ontheven te worden, werd hij in 1595 prior benoemd te Brussel in vervanging van pater Christiaan (3), maar reeds het volgende jaar vraegt hij zijn ontslag en ^{vraegt} ~~dringt erop aan dat~~ pater Hercules van Winckel, toen prior te Brugge, ^{als opvolger} ~~hem zou opvolgen~~ (4). Het ^{werd} ~~zou een~~

1. ABA, Kerk.arch., 11936 : "Status D. Patris Christiani Noutz postea prioris domus Lyrae ab anno 1565 usque ad annum 1596." Op het einde, f. 35 "Status huius domus praesens redditus est a V.P. Christiano Noutz successori suo V.P.D. Petro de Leon priori, in praesentis V.P. Visitatoris et Conventualium dictae domus die secunde Augusti a. 1596."

2. Ibid. : "In nomine Domini Ego frater Petrus de Leon Hispanus Salmontinus humilis monachus Cartusiensis domus Regie de Miraflores professor, in praesentiarum ex ordinatione Capituli pro negociis ordinis in Curia Bruxellensi Procurator Generalis has presentes rationes ad meam conscientiam exonerandam, ex nostro libro manuali extractas venerandis Patribus commissariis ad meas audiendas rationes deputatis exhibere decrevi ut per illos examinentur - a tertia die mensis Martii anni 1595 usque ad ultimum Aprilis 1598."

3. DE WAL, III, 40. WENEN, Nationalbibl., 12775, f. 157^v : 5 Aug.

4. ID., III, 44 a. 1597 f. "Priori domus Bruxellae fit misericordia tum ad maximam suam instantiam? ... Praeficimus autem in priorem dictae domus Bruxellae D. Herculem..."

een hooglopende rivaliteit ^r tusschen beide monniken, ~~weebrenge~~^{beleid} n. Vandaar dit
 relaas : hij wilde verslag geven van zijn ~~gelden~~ ^{beleid} ad meam conscientiam
 am exonerandam...et ad obturandam ora malignantium quorundam, qui pro
 multis a me beneficiis receptis in gratiarum actionem potius videntur
 velle mihi contumeliam... (1)."

De Wal maakte veel gebruik van dit overzicht.
~~Daze uiteenzetting werd een veelgebruikte bron voor de~~
~~latere compiler de Wal. ^{De feiten} ~~dat de feiten~~ kunnen betwist worden. ^{Hun par-} ~~en zeer~~
^{tijdigheid}
 subjectief voorgesteld zijn blijkt zowel uit de gepassioneerde uit-
 latingen van de auteur, die ~~geen ogenblik laat voorbij gaan~~ om zijn
 prior als een onverstandig man en een hinderpaal voor de geldinzame-
 lingen ~~ten voordele van de nieuwbouw~~, voor te stellen, als uit ~~de~~ rand-
 nota's, waerin Hercules van Winckel ~~zom~~ zijn versie van de feiten uit-
 eenzet (2).~~

§2 De Historici in de kartuis te Brussel.

Uit het voorgaande blijkt dat er werkelijk een band
 gelgd werd tussen de oude kroniekschrijvers en de historiografen van
 de XVIIe eeuw.

De directe aanleiding van de historische arbeid in de-
 ze laatste periode blijkt toch wel te liggen in een algemene dekreet

1. ABA, kerk.arch., 11936.

2. Ibid. : passim. Citeren wij het slot : " Prior modernus huius domus
 Bruxellensis, quam ego commendavi et nostro loco subrogari feci, ut me
 ad promovendam hanc domum iuaret e contrario propter suam cautelosam
 defidentiam et temerarias atque falsissimas suspiciones intulit dam-
 num huic domui...R.Pater Certusie male informatus a meis aemulis fe-
 cit mutationes et ordinavit quae non ordinasset si propriis oculis
 vidisset nostram conversationem..."

van het gen^raal kapittel dat aan alle kloostery der orde beval hun stichting, privilegies, wonderbare gebeurtenissen en alle merkwaardige feiten te noteren en over te maken aan de Grande Chartreuse om een Chronologia^c Rerum Cartusianarum^z ^{historia} uit te geven (1615) (1).

A. Gerardus Eligii Raddelet.

~~Wanneer P. de Wal dit noteerde onder het jaar 1615 voegde hij eraan toe dat prior Gijsbertus Bahusius aan Gerardus de opdracht had gegeven ~~aan~~ ^{dit} relaas samen te stellen: van de stichting van het klooster~~ "Het ^{Het} ~~dit~~ was zijn eerste werk, waardoor wij zijn klaar en grondig verstand leerden kennen, dat schuil ging onder de sluier van nederigheid (2)". ~~In de Grande Chartreuse had de stijl meer bijval dan schatte men de stijl tegen. Het schijnt nochtans meer bijval gehad te hebben om zijn stijl dan in de G. Ch. sloeg men het opstel lager aan om zijn stijl dan omwille van zijn~~ historische degelijkheid. Deze stijlvaardigheid was reeds bekend toen Gerard Eligii college liep bij de Jezuiten te Antwerpen. Vóór zijn intrede verscheen te Antwerpen een werkje van zijn hand (1608), ~~waarin hij~~ op een originele wijze een aantijging weerlegde ^{daarin} ~~van~~ een Leids Universitair, die onder meer verklaard ^{had} dat bij de Katholieken, ~~en~~ vooral in de Jezuitencolleges, de wetenschap te loor ^{ging} ~~was gegeven~~ : in dicht en proza diende hij dit individu, Schlaaffius, van antwoord (3).

1. DE WAL, III, 141, a. 1615 : Ordinationes Capituli Generalis "Quamnam ad totius ecclesiae et ordinis bonum utile fore iudicavimus si Chronologica rerum Cartusianarum historia in lucem edatur. Ideo Capitulum Generale mandat omnibus prioribus et superioribus domorum, ut fundationes, privilegia, miracula et id genus insignioria et relatu digna transmittant ad R^mum Patrem per exempla fideliter recognita idque intra annum."
2. ID., III, 141 f. "Et hoc opus illius primum unde cognovimus ipsius ingenium et doctrinam quae sub pallio humilitatis et simplicitatis latebat."
3. Virgae Ludovico Schlaaffio Baudel Guonis facem prelucenti a Gerardo Eligii Rhetoricae Studio transmissae. Palseopoli Aduaticorum Ex officina Alexandri Verheyden, 1608, in 12, 59 blzn.

57

Over leven en werken van Gerardus Eligii zijn wij om-
standig ingelicht door *de* Wal, die een Vita et moribus V.P.D.Gerardi R
Eligii professi et vicarii Cartusiae Bruxellensis opstelde (1).

Luxemburger van geboorte, ^{kreeg hij zijn eerste opleiding} ~~werd hij opgeleid~~ in dezdorps-
school, door de pastoor ingericht en geleid. Vandaar ging hij naar het
Jezufetencollege te Antwerpen, waar hij zijn eerste literaire produk-
ten opstelde en zich tevens zo bekwaemde in het Nederlands dat men
nauwelijks zijn ~~Wal~~se afkomst kon merken.

Te Leuven werd hij opgenomen door Erycius Puteanus, waar
schijnlijk als pedagoog voor diens talrijke private leerlingen en te
Dowaai waar hij Wijsbegeerte studeerde, was hij in dienst van Baltha-
sar de Robiano als gezelschap van diens zoon. Door de bemiddeling van de Ro-
biano, en ook geldelijk door hem gesteund, werd hij te Brussel in de
kartuis aanvaard door prior Jan van Emmichoven (1612). Zijn studie had
hij niet voleind.

Onopvallend werd hij gebruikt door Jan van Blitterswijk
en Hubertus Fauconpré om hun werken persklaar te maken tot hij zich
openbaarde in het beschrijven van de oorsprong der kartuis. Daarop werd
hij tot 1621 coadjutor van pater Cornelius van Schoonhoven in het mon-
astⁿiaal[klooster Sint Anna te Brugge.

Zijn historische schrijftarbeid ^{nam} ~~zou~~ ^{een} voorgoed ^{namen} aanvangen
toen pater Jan van Emmichoven, ~~die hij als prior te Brussel had gekend~~
hem bij zich riep ^{als procurator} te 's Hertogenbos; ^{Niet zozeer omwille} ~~hij was daarheen~~
^{van dit ampt, eerder maar} ~~geroepen~~ "niet zozeer om de taak van procurator te vervullen, maar om
dat ~~ik~~ iemand bij mij ^{te} ~~zou~~ hebben als oordeler en troost voor mijn ge-
weten, als broeder en geestelijk gezelschap..." *Schreef de prior.*

1. BRUSSEL, Kon. bibl., hs. 4051-68 (cat. 3856), f. 178-197. Cfr. H. J. J. SCHOL-
TENS, De Kartuziers buiten 's Hertogenbos, in Bosse Bijdragen, XVI, 25-
33 : 45-49.

De Brabantse kartuis werd weldra verwoest. Men vluchtte naar Boxtel en van daar te naar Antwerpen.
 Te midden van de beroering, ~~die de strijd tussen Noord- en Zuid Nederland meebracht, onder meer de verwoesting van de kartuis te 's Hertogenbosch en een verblijf te Boxtel tot men zich binnen Antwerpen vestigde,~~ stelde Gerardus een geschiedenis samen van de Bosse kartuis, deels op grond van het archief, deels uit eigen ervaring : Annales Cartusiae Sanctae Sophiae Constantinopolitanae (1621-25) (1). Te Boxtel schreef hij op aandrigen van P. de Wal het leven van Joost van Schoonhoven, kartuizer van Delft, martelaar. In 1624 kwam het van de pers (2). In die periode stelde hij ook de martelaarsakten op van Franse kartuizers in 1567 door de Hugenoten gedood (3). Een Spaanse levensbeschrijving van St. Bruno door Joannes de Madriga en geestelijke oefeningen van Molina zette hij over in het Latijn.

Ten dienste van de Keulse kartuizer Th. Petreius gaf hij een afschrift van het eerste deel van Kivet's Exemplorum Referendarium, dat hij tevens in zijn oorspronkelijke staat herstelde.

In 1626 werd te Antwerpen als rector aangesteld Maximiliaan Plouvier. ^{(4) Hij was} ~~die~~ in Hongarije uit een Kortrijkse vader geboren, ^{en} samen met deze in dienst ~~was~~ van Aartshertog Ernest (1594-1595); daarna van de hertog van Aarschot en ten slotte secretaris van de graaf van Embden ^{Plouvier} (2). ~~Deze~~ was een zeer ontwikkeld man, die [alx zijn invloed ge-

1. H. J. J. SCHOLTENS, a.c. geeft een partiele uitgave van het zeer langdradige werk, blz. 187-204, op grond van een handschrift dat berustte in de Certosa di Lucca, archief Av 32b.

2. Vita et Martyrium B. Justi Gaudani Cartusiae Delphensis in Hollandia Professi et Sacristae, Brussel, 1624, XX-232 blz. in 8.

3. Gedeeltelijk bewaard in DE WAL, II, 114v-116, a. 1567 : "Scripsit de de his martyribus historiam panegyricam D. Gerardus Eligii ... cuius verbis plerumque in hac narratione usus sum."

4. DE WAL, III, : uit een brief van G. E. aan zijn medebroeder Nicolaas Dierhout, 16 Maart 1630 : "... Cum Ernestus ad Belgii gubernacula tractanda descenderet ex Austria, ipse cum Parente comes adiunctus est illi, quia enim parens origine Cortracensis erit utilis... Archiduce e vivis sublato, addixit se duci Arschothano, cui diu cohabitavit..."

bruikte om de wetenschap en literatuur te steunen. In betrekking met Sanderus, maar vooral met Erycius Puteanus, zoals men uit hun briefwisseling kan opmaken, was het een flinke aanwinst voor de orde, toen hij ^{van} op raad ~~te hebben ingewonnen bij~~ pater Jan L'Apostole uit Brussel in 1620 optrok naar de Grande Chartreuse ^{Wu} ~~(2)~~. ~~Daar~~ ontstond een grote intimiteit tussen Gerardus en Plouvier, die in elkaar gelijkgeaarde geesten ontdekten. Dit blijkt ^{duidelijk} ~~mer~~ uit de brief van G. Eligius na de dood van Plouvier op 9 Maart 1630. (2).

Plouvier werd te Brussel in de kartuis begraven; een maand later werd Gerardus ^{daar} ~~als~~ vicaris ^{benoemd (3)} ~~naar hetzelfde klooster over-~~ ^{Hij} geplaatst ~~en~~ bracht waarschijnlijk de briefwisseling van zijn vriend mee, die later in bezit gevonden werd van de Brusselse kartuis.

Van af zijn laatste verblijf te Brussel tot zijn dood op 30 December 1641 verschenen verschillende historische werken van zijn hand of met zijn medewerking, allen ~~echter~~ onder deknaam of onder

1. DE WAL, IV, 20 a. 1620 /: "...a duobus circiter annis serio proposuerat ordinem ingredi, verum locum aptum et magistrum idoneum indagabat; consilium suum et propositum secreta communicabat cum P. Joanne L'Apostole seniore nostro, qui ei Dorlandum, Sutorem et alios scriptores ordinis dabat ad legendum... De hoc neophito habet alma mater Cartusia quo Deo gratias et sibi congratuletur quemvis quinquaginta pene annos aetatis compleret nam attulit ei pecuniam sufficientem ad se alendum... et erat vir multis animi dotibus ornatus et multarum linguarum peritus. Valde familiariter usus fuit Erycho Puteano, cuius literas ad ipsum datas plurimas penes me servo... Deze briefwisseling is bewaard in BRUSSEL, Kon. bibl., hs 6523.

2. DE WAL, IV, 161v : Brief van 12 Maart 1630 aan Nicolaas Dierhout : "...Adde quod versatus esset in omni litteratura et doctrina symbolizare mecum videbatur et in multis conquadrabat quasi revera sub eadem sidera mecum natus et divino ductu ex citima Hungaria huc adductus fuisset ut pariter iungeremur anima et animo..."

u 3

u 3

naam van een ander auteur. ~~Voor~~ ^{eerst} (onder naam van de Haisse van Do-
 waai, verscheen Origines Cartusiarum Belgii) (1). Volgens de Wal verleen-
 de hij ~~zijn~~ daadwerkelijke medewerking aan J. Geldof van Rijckel voor
 diens Leven van St. Geertrui van Nijuel en vooral de Patriarchae fa-
miliarum religiosorum et superiorum eorum (2).

^{is} ~~Er zijn weinig getuigenissen overgebleven~~ ^{geleend over} van de samen-
 werking met deze vooraanstaande geleerden ~~onder de verzamelde papieren~~
 en biografische gegevens, die ~~de~~ ^{de} Wal bij zijn levensbeschrijving van ~~de~~
 de afgestorven vikaris voegde, vinden wij ~~ook~~ een sermoen van abt Gel-
 dolf van Rijckel bij de inkleding van een neef van hem te Leuven in
 de Sint Geertruiabdij. Het werd door Gerardus gecopieerd (3). Het is
 wel op deze abt dat de Wal doelt als hij zegt dat Gerardus zich hele-
 maal ten dienste had gesteld van een prelaat bij het schrijven en
 uitgeven van diens werken, maar nimmer wilde dat zijn naam vernoemd
 werd (4). Voor zijn dood beval Gerardus aan de Procurator dat deze
 de boeken, die hij van de abt van St. Geertrui te Leuven in leen had,
 zou terugzenden en ^{vraag hem} zijn ziel ^{te} zou gedenken in de H.Mis (5).

1. Uitgegeven bij Martin Bogard, 1632, in 4.
2. Historia s. Gertrudis... opera et impensa J.G. a Rijckel, Brussel, Godfr. Schoevaert, 1637 ; en Patriarchae..., Brussel, G. Schoevaert, 1641.
3. BRUSSEL, Kon. bibl., hs 4051-68, f. 268-273 : Exhortatio habita in
Visione Nepotis mei N Ryckel: Sermoen van abt Geldhof v. Ryckel, door Gerardus gekopieerd
4. BRUSSEL, Kon. bibl., ibid., f. 186 /: "Praelatum quendam multum adiuvit
 ac si stipendarius eius fuisset aut ammannensis praecipue in con-
 scribendis et edendis libris quos ipse componerat aut collegerat, imo
 interdum industria tantum et adinventionis adhibuit, ut Praelatus ve-
 riorum ipsius esse foetum quam suum, volueritque nomen eius libro
 praefigere, sed illud fere semper reticuit, aut alienum supposuit."
5. Ibid., f. 195 /: "...P. Procurator subinde visitabat eum, cui ultima
 mandata dedit ut libros quos habebat ab abate S. Gertrudeis Lovanii
 remitteret ac pro animae suae salute legeret missam in altari privile-
 giato..."

De uitgever van de werken van abt Geldhof is Godfried Schovaert. Deze stond in nauwe betrekking met de Brusselse kartuizers. Jan van Blitterwijk had er reeds verschillende vertaling in het Nederlands laten drukken. Ook de Vita van Justus van Schoonhoven, het eerste historisch werk van G.E. kwam door van de pers door de zorgen van P. de Wal.

Dat de bemoeiingen voor de genoemde werken van abt van Rijkel of onder diens naam uitgegeven voor een heel deel door de kartuizers van Brussel werden ~~beraard~~, wordt nog min of meer bevestigd door de uitgever, Godfried Schovaert, die deze boeken drukte. Ook het eerste historisch werk van Eligii dat uitgegeven werd, de vita van Justus van Schoonhoven werd daar gedrukt, ~~Teer~~ door de zorgen van P. de Wal. Deze had het handschrift buiten weet van de auteur naar Erycius Puteanus ter beoordeling gezonden. De kartuis bekostigde de uitgave, zegt de Wal, van dit eerste Latijnse boek dat het heropgerichte convent op de markt bracht (~~erx waren toen reeds vertalingen verschenen van geestelijke werken door Jan van Blitterswijk~~), maar het was ook het eerste Latijnse boek dat G. Schovaert drukte. Een weinig bitter klinken de woorden na : deze uitgave bracht mij weinig innerlijke voortgang mee en bij anderen zie ik evenzinnig het beoogde resultaat. ^{Idem} ~~Idem~~ qui non est multum idoneus a prelo abstineat voor-zulk werk niet vaardig is, houde zijn handen van drukken af (1). ~~Verscheidene vertalingen van Jan van Blitterwijk werden daar gedrukt. Schovaert was wel de drukker van de kartuis.~~

Naast deze werken van groter formaat bewaarde P. de Wal bouwstoffen, die G. Eligii verzamelde om later uit te geven, namelijk de biografiën van Arnold/Havns, Marchand en Bruno d'Affringues (2).

1. DE WAL, IV, 80v, a. 1634 √: "In Junio prodit tandem in lucem Vita et Martyrium D. Justii... auctore Gerardo Eligii huius domus professo, qui tamen nomen suum in titulo libri voluit suppressum, pro quo propositum cui iusta persolvit Cartusia Bruxellensis, ita quidem quia precipue ex pensis ipsius domus et auspiciis P. Prioris (cui liber dedicatus est) atque adeo primus hic ex hac domo nova latus prodit, quod felix faustumque est : multas autem versiones flandricas pergit edere D. Johannes a Blitterwijk sacrista : At pro hoc latino multas molestias et labores subivi, omnia documenta hinc inde et extremis locis acquisivi approbationes impetravi, sumptus amicus feci, ut aliis ianuam aperirem et animarem. Fuit etiam primus liber latinus quem prelo dedit Typogaphus G. Govardus civis Bruxellensis, hinc pro corrigendo exemplari non minime distractus fui, et ad interiorum profectum meum parum conduxit nec in aliis expetatum fructum animadverti. Ideo qui non est multum idoneus a prelo abstineat."

2. BRUSSEL, Kon. bibl., no 4051-58.

B. Petrus de Wal.

Uit ~~het~~ commentaar, die P. de Wal gaf bij de uitgave van Joost van Schoonhoven halen wij op dat er een hele wisselwerking bestond tussen de voorgaande auteur en de Wal : hij verzamelde immers verschillende bronnen en Gerardus Elgii gaf het verhaal zijn literaire vorm. Het is merkwaardig dat Petrus de Wal niets heeft uitgegeven. Het moet, zoals hij zelf zegde, toegeschreven worden aan zijn geringe taalkennis : wanneer hij het heeft over de geschiedenis van zijn klooster, die hij opmaakte, zegt hij in de inleiding dat hij het Latijn niet zeer handig weet te gebruiken en Nederlandsenkundig is (1).

Petrus de Wal werd in 1587 geboren te Gent uit Luxemburgse ouders. Zijn vader Mathens de Wal was kapitein van een Waalse eenheid, die garnizoen hield op het kasteel te Gent in vervanging van de Spanjaarden (2). Gestorven in 1596 (3) bleef zijn moeder Anna de Ville met acht kinderen achter. Om zijn studies te bekostigen leidde men in de familie een armoedig leven (4). Door bemiddeling van een

-
1. DE WAL, III, 2v f. "Scio praeterea me non ea congruitate linguae latinae praeditum ut haec scriberem, imo verneculae hie communis peritiae et notitia destitutum, unde faeor me magnis adiuventis carere debuisse." f.
 2. ID., II, 172v f. "12 Augusti horum Compilator natus fuit Gandavi in castro... Pater eius Dns Mathens de Wal ex ducatu Luxemburgensi, capitaneus trecentorum Uslonum (praeparat tunc temporis caastro, prout conditiones pacis fuit cum civitate postulabunt ut essent Belgae in praesidio et remanent usque nunc semper aliqui Hispanis mixti. Mater eius Anna de Vilae ex Ardenna." f.
 3. ID., II, 39 : "...Obiit 19 22 d'Avout 1596..."
 4. DE WAL, III, 91v, 1607 : De wal geeft bij zijn professie een rente van 25 fl. "ceteris pro maiori parte reliqui matris possidens quoniam ipsa me aluerat in studiis et sine ipsa nunquam literas humaniores didicissem, nam cum pater meus octo proles reliquisset, etiam debita et multa negotia tempore belli. Si tutoribus traditi fuisset, non potuissem illi in studiis unde nec potui multo plura domui donare. Gandavi triennio quo libidem habitavi expendi omnes redditus et domi pau-percule habitabatur."

Jezûiet, Jan Dhondt werd hij in betrekking gesteld met de prior van de Brusselse kartuis, Gijbert Bahusius. Men beschouwde hem daar als een vr mdeling en niet allen moeten voorstander geweest zijn van zijn intrede. Petrus begon zijn noviciaat op het St.-Hieronymusfeest 1606, onder leiding van de novicemeester Jan L'Apostele, die, zoals hij zegde, slechts oog had voor de nieuwe statuten der orde en de oude Consuetudines niet kende (1). Op 2 oktober van het volgende jaar legde hij professie af (2) en op 18 October 1611 werd hij tot priester gewijd (3). De Wal schijnt nimmer een leidende functie bekleed te hebben in het klooster, wat well cht te wijten is aan zijn onvoldoende kennis van de landstaal. Niettemin is hij ten zeerste gehecht aan de Brusselse kartuis, waarvan hij de geschiedenis zou opmaken.

De zin voor studie zal Jan de Broeyere in hem opwekken. Bij diens overlijden in 1628 zou de Wal pieteitsvol herinneren dat deze senior van het convent, toen hij de jonge monnik de Wal zag strijden tegen de eenzaamheid, hem een boekje bezorgde, Exempla Caesarii, wat hem fel vertroost had (4). Later zou dezelfde de Broeyere hem zijn herinneringen medelen, zoals reeds verklaard werd.

1. DE WAL, III, 82v : "...cum frustra currassem meam intentionem cognato meo D. Henroci D'Horto in cartusia Brugensi commoranti intimere, Pater quidam s. j. Joannes Cainsius rem cordi accepit et quadam die cum minime cogitarem, venit accersitum me in domo in qua degebam cum alio patre Bavorio... et adduxerunt ad Priorem huius domus, qui ..."

2. ID., III, 84 : "P. Prior cum coadiutore suo Wenceslaus adivit dominum meum ... ut haberet testimonium de me, quia a quibusdam tamquam extraneus habebat..."

3. ID., ibid : "...fuit enim spiritus qui novam statutorum collectionem sequeretur antiquarum consuetudinem nescius..."

4. ID., III, 91v.

5. ID., BLL, 123v.

6. ID., IV, 136 f : "...nisi mens hominis claustralis aliquo exercitio occupetur delectabili in multas et varias miseries dilabitur. Hinc quando vidit me iuvenem et pusillanimum attulit (Broeyerus) exempla Caesarii quibus recrearer et consolarer."/

ook
 Het is helemaal niet bekend wanneer de Wal ^{zijn geschiedken} zich inscha-
~~dig werk begon.~~
 kelde in de geschiedschrijving van zijn orde. De nauwe vriendschaps-
 band met Gerard Eligii, die jonger was dan hijzelf, wijzen wellicht op
 een gelijkaardige belangstelling. In 1624, toen het leven van Joost
 van Schoonhoven uitgegeven werd, ^{is het De Wal die de bronnenstudie}
~~zien wij dat hij feitelijk de bronnen~~
~~studie aanving (1).~~ Hierdoor kwam hij in briefwisseling met Pater
 Garnefelt (2), bibliothecaris ~~en~~ geschiedschrijver in de Keulse ker-
 tuis en Erycius Puteanus, die deze uitgave loofde (3).

Een jaar daarop neemt zijn ^{compilatie} der Brusselse kart-
 tuzergeschiedenis een aanvang. Hiervoor heeft hij gecorrespondeerd
 met zijn confrater Eligii, die ~~toen~~ in de nieuwe stichting te Antwer-
 pen huiste (4). Het is niet onmogelijk dat hij tot dit werk gestimu-
 leerd werd door de arbeid van zijn ^{medebroeder} confrater, die toen de laa^tste hand
 had gelegd aan zijn geschiedenis van de kartuis te 's Hertogenbos. Zek-
 ker is, dat de Wal de kroniek van Herne had ingezien en tot model voor
 zijn arbeid heeft genomen (5). Het wordt de levens^{werk}arbeid van de Wal.

De kleine verzameling, die daarnaast bewaard wordt zijn slechts bouw-
 stoffen. ^{Het kan merkwaardig kely, dat Petrus De Wal niets heeft uitgegeven. Ook dit}
 Hij heet zijn ~~boek~~ ^{werk}: Collectaneum Rerum gestarum et Even-
^{meat aan zijn geringe talenten te wijten zijn (6)}
tuum Cartusiae Bruxellensis cum aliis externis tum patriae tum ordi-
nis. Het beslaat vier delen in folio.

1. Cfr. supra, blz.
2. Dit blijkt uit de inleiding van de levensbeschrijving waarin de bronnen opgesomd worden: de auteur haalde ook gegevens "ex episto- la D. Georgii Garnefelt Cartusiae Coloniensis alumni...". In de Brus- selse kartuis waren er reeds lang geïnteressèrden aan het geval Joost van Schoonhoven. DE WAL, II, 129r-v, geeft copie van twee brieven van Wenceslaus de Plenevaux, 1618 vanuit Zeelhem met nadere bijzonderhe- den voor Jan van Blitterwijk, toen sacriste en ijverig vertaler.
3. Cfr. een brief van Erycius Puteanus vooraan in de uitgave (6 April 1623).
4. DE WAL, I, lv : uit een brief van G.E. : "Laudo studium vestrum quod in evolvendis annalibus et antiquitatibus ordinis tam diligen- tem operam ponstis...."
5. DE WAL, I, 108 : "Moritur D. Arnoldus Beeltsen diligens et exactus

*6. Ook het dat zijn
 schenkte hij niet vol-
 komen bewaard bij
 DE WAL, II, 2v.*

Hete eerste deel is begonnen in 1628 en beslaat 159 fo-
lia.

f.2-3 : ~~een~~ Algemene inleiding.

f.3v - 6 : ~~een~~ Lijst van visitatoren en medevisitatoren van de Ne-
derlandse kartuizerprovincie vanaf 1410 tot op het einde der XVIIIde
^(1a)
eeuw. Deze lijsten werden na de dood van De Wal bijgehouden evenals
f.8 - 24v : de Reeksen van officialen, prioren, vicarissen, procurator
ren, kosters en ten slotte de volledige monnikenlijst, waarin priesters
conversen en donaten vermeld worden.

f.29 : ~~het begin van zijn~~ Chronologisch geordende annalen, die begin-
nen in 1000.

Hij beëindigt dit eerste deel in 1628 en besluit met
het jaar 1519 (1).

Het tweede deel loopt over de jaten 1520 - 1590, en
telt 190 folia. Het werd afgewerkt in de jaren 1629 en 1630.

Daarop neemt het derde deel een aanvang : dit begint met
het verhaal van de nieuwbouw binnen de stad Brussel : 1591 - 1618.
Dit volume van 157 folia werd ingezet op 1/September 1630 en beëindigd
31 December 1631.

Het laatste deel, van 1618 - 1633, watte hij aan in 1632
Toen hij de gebeurtenissen van 1625 behandeld had (in 1634) wachtte
hij twee jaar voor hij kon besluiten zijn werk voort te zetten. Na en-
kele regels copij bericht de Wal dat hij gewacht heeft tot 1640 om
zijn geschiedenis te beëindigen (2).

I compiler chronici domus Capellae ex quo plurima desumpsi et quasi
ducem et preceptorem sequutus sum."

1a.

1. DE WAL, I, 159v /: "Dum enim historiam altius repeto...perveni anno
quòque desinente 1628, non quod quise totum hoc trienni m impende-
rim, plura enim quam haec sint insuper scripsi..."

De Wal oordeelde het jaar 1633 een geschikte datum om zijn historisch overzicht te beëindigen : het prioraat van Jan L'Apostole was door diens afsterven ^{verloopen} en de dood van dertshertogin Isabella besloot een periode van de universele geschiedenis. Het werd ^{een} het gepast slot van zijn annalen(1).

Het grote terrein, dat de compilatie van de Wal bestrijkt vraagt een uitgebreide bronnenkennis. ~~Te Brussel, in de Kon. Bibliotheek~~ wordt ~~een~~ bundel, ~~bewaard onder de naam~~ Miscellanea de Wal (2), ^{bergt een} ~~De~~ ^{deel van zijn} ~~ker-~~ ^{heeft} ~~tuizer~~ ^{had} hierin een deel van zijn bronnenstudie ^{verzameld} ~~hebben~~ : het is ^{van} kopij van meerdere kronieken, onder andere Gent en Leuven, met verscheidene bijdragen over het ontstaan van de kartuizerkloosters, naast afschrift van preken en exempelen (Het staat ~~nu~~ ook ~~nog~~ vast, dat hij gebruik maakte van de kroniek van Herne en Utrecht (3). Maar zijn aandacht ging vooral naar personalia : intrede en sterfdatum van de kloosterlingen: hiervoor heeft hij in ^{buime} mate de obituaria ingekeken (4). ^{Was er} ~~an~~ ^{dan won} ~~waar~~ ^{er} twijfel, ~~waar~~ ^{er} trachtte hij inlichtingen ⁱⁿ ~~te~~ ^{winnen} bij andere kartuizerhistorici, zoals Th. Petrus (5).

D. DE WAL, IV, 100v, a. 1625 /: " Per biennium intermisi hoc scribendi opus expectans ab externis auctoribus plura adiumenta, sed continuum et paene universale bellum vix respirandi nedum commentandi otium praebuit atque inter arma silent artes cum penuriam rerum omnium sed praecipue hoc tempore cartae et papyri defectum petiamur : ne darem aliquibus occasionem dissolvendi hoc volumen, rectius iudicavi illud quomodocumque pro modulo meo perficere et absolvere : 1636 Et tamen usque ad annum 1640 distuli, quo nunc post Pascha opus resumo perfecturus cum gratia Dei vobis numquam."/

1. DE WAL, IV, 202v /: "Hic recte scribendi finem impono, dum totam unius hominis primi inquam nostri professi aetatem descripsi, item totam Regimen Rdi Patris nostri Generalis complexus sum, sicut et imperium Serenissimae Dnae Isabellae Clarae Eugeniae Principis nostrae, quae sub finem huius anni mortem perdidit et vitam invenit."/

2. BRUSSEL, Kon. bibl., hs 4051-68 (cat. 3856).

3. De kroniek van Herne werd passim door de Wal gecopieerd. Hij gebruikte o.m. op I, 30 het fundatieverhaal van Utrecht, verbonden met het obituarium en leste verschillende noties in uit Kutemberch, ~~af~~

Naast het gebruik van deze echte kertulzerbronnen, weet hij de geschiedschrijvers en gedrukte kronieken van zijn tijd uit te baten en in zijn geschiedenis in te schakelen. Vooral Baronius-Bzovius' Annales Ecclesiastici voor de algemene kerkgeschiedenis, Platina's de Vitis Pontificum voor de chronologie der Pausen, maar daarnaast een merkwaardig aantal plaatselijke auteurs : Zantfliet, De Meyere, Radulphus de Rivo, Pontus Heuterus, Wichmans, Opmeer, Chapeville. Deze schrijvers bieden hem het kader waarin hij de ontwikkeling van de kloosters kan opmaken. Wat de ordeschrijvers aangaat, had hij Trithemius, Bostius Sutor, Sixtus Senensis en Petreius ter beschikking : deze auteurs leverden de bibliographische gegevens. Eigen^{schrijvers} ~~tijdse~~ ^{auteurs} ~~zoals~~ ^{men} ~~kan~~ ^{onderbreekt} opmerken werden dankbaar gebruikt. De Wal ~~zat~~ zelfs zijn opstel ~~onderbreekt~~ om te wachten tot een of ander werk over zijn tijd zou verschijnen (1).

Voor de geschiedenis van Scheut en het Brusselse klooster zelf had hij geen andere bronnen ter beschikking dan de hier reeds behandelde kroniekschrijvers uit het eigen convent, naast de herinneringen van Jan de Broeyere en ten slotte zijn eigen ervaring (2). Dat hij het ganse kloosterarchief ruimschoots gebruikte hoeft geen nader betoog.

4. BRUSSEL, Kon. bibl., 16619-16637, f. 185 .Brief van fr. Michielsen uit St.-Maartensbos 22 Aug. 1634. Spreekt over de uitwisseling van Bodenregisters tussen de kloosters.

5. ARA, kerk., arch., 11606.

1. Cfr. blz. n.

2. DE WAL, III, 1606 / " Quidquid in posterum de domo scripturus sum fore oculatus et auritus testis adero. "

§ 3. De opvatting der Geschiedschrijving bij de Kartuizers in de XVIIe eeuw.

~~Het blijkt wel dat~~ De geestelijke chaos van de eerste helft der XVIIe eeuw, de studie bij de kartuizermonniken in discrediet heeft gebracht (1). Meer nog, de verwoestingen tijdens de godsdienstwoelingen hadden de aandacht zozeer op het materiele gevestigd dat het als een merkwaardigheid werd aangezien, toen Jan de Broeyere nog tijdens de opbouw van het klooster, geld uitgaf voor boeken.

Daarnaast mag men terecht zeggen, dat de nieuwe statuten op dat punt niet helemaal aansloten bij de geest van de oude Consuetudines. Het is echter opvallend dat zowel Petrus de Wal als Gerardus Eligii hun voorkeur zouden uitspreken voor de oude Consuetudines. (2).

Het moet dan helemaal niet verwonderen dat de Wal in de inleiding van zijn Annalen zijn opzet verdedigt tegen hen die de studie minder hoog aanslaan, en komen aandragen met het argument dat zij in de vergetelheid moeten leven en de geschiedschrijving de kartuizers niet aanbelengt.

1. Cfr. infra : De Kartuizers in de geestesstromingen van hun tijd, blz.
2. BRUSSEL, Kon.bibl., hs 11616, f. 229v : J.B. DE VADDERE, Historia..., haalt een gezegde van Gerardus Eligii aan : "Antiqua Statuta quae similiter composuit Guigo et digessit, quae ut verum fatear mihi supra nova et supra omnia sapiunt et in illis deprehendo veterem Carthusianorum hominem et Carthusianismum quem sibi per omnipotentem vel potius omnem potentiam meam possim vellem Deo succundante conatus et cogitatus meos vel semel posse vita non voce nec voto exprimere et ad normam antiquorum patrum nostrorum vel ad unum diem saltem posse vivere, optoque vel ad horulam gustare quod illi gustarunt..." Voor de Wal, zie zijn oordeel over Jan L'Apostole, blz. .n.

Zelfs al bracht de studie geen rechtstreeks nut aan voor de Orde, dan nog is zij noodzakelijk om de verveling tegen te gaan; zo had hij zelf in zijn eerste kloosterjaren ondervonden en had hij van Jan de Broeyere geleerd (1).

Gerardus uit zich zeer omzichtig in zijn commentaar op het leven van Sint Bruno. Hij haalt het voorbeeld aan van een Franciscaans auteur, Henricus Sedulius, die door studie, naar de volmaaktheid en het goddelijke wil leiden. "Wij moeten niet naar de doctorstitel streven, maar nochtans is de geschiedenis zeer nuttig om lezen... ook al moeten wij ze niet bewerken. Maar wij moeten de extaticus Dionysius navolgen, die in de lijst van zijn gelezen auteurs ook profanen stelde. Wie denkt uit eigen wetenschap de toegang tot de verborgen leer te vinden, is als iemand die een huis bouwt zonder fundamenten (2)."

De Wal in zijn inleiding behandelt meer bijzonder de noodzaak en het nut van de geschiedschrijving. Hij beroept zich hiervoor op abt Trithemius, die verklaarde dat iemand die geestesleven bezit, ook de geschiedenis waardeert. De kartuizer neemt deze verklaring voor zich en vaart uit dat hij het gezegde van deze auteur overschreef om elke aantijging de pas af te snijden, vooral van dezen die uit onze gebruiken tot niets minder besluiten dan tot een verachting van de studie, vooral van de geschiedenis. Het zijn niet alleen dwazen, maar

1. DE WAL, IV, 136 f. "Etiam si studium litterarum nihil conferet Ordini quam utoliam occupationem monachorum, esset nihilominus maxima veneratione a nobis promovendum, quia nisi mens hominis claustralis aliquo exercitio occupetur delectabili in multas et varias miseras dilabitur. Hinc quando vidit me iuvenem et pusillanimum attulit (J. de Broeyer exempla Cesarii quibus recrearer et consolarer.)"

2. Vita S. Brunonis....commentariis variis...illustrata, 115 vlg.

7

ook geleerden en gestudeerden die zo denken, en vergeten dat onze stichters niet alleen de studie niet verboden hebben, maar daarentegen leerden dat ~~het~~ zij onze eenzaamheid ten zeerste ten goede komt en dat wij door het schrijven van boeken ons tot predikers van Gods woord maken (1).

De geschiedschrijving daarenboven maakt de sterveling onsterfelijk en door de wijsheid van onze voorgangers behoeden wij ons voor gevaar. Zeer dikwijls kan hun leven ter navolging dienen, vooral dat van de huisgenoten (2).

Deze communie met het verleden beaamde ook Gerardus Eligii als hij de Wal loofde om het werk dat hij begonnen was. "Het is ongelooflijk, zegde hij, wan welk belang zulk werk is, vooral als het niet koel is maar de deugd aanscherpt. Ik weet niet of ik uit enig andere studie groter vurigheid haalde, dan uit de herinnering aan de broeders die ons voorgingen (3).

1. DE WAL, I, 2 /: "Compileris Prologus ad Postritatem : "...Vos ergo si vixeritis intellectu historias utique amaretis... Haec ad longum ex praedicto auctore describere placuit, ut nostris etiam omnem accusationem vel ansem calumniandi praeriperem, qui nihil magis ex instituto suo facere se putant quam studia literarum contemnere et praecipue historiam et iam non modo ognuvi homines sed docti et eruditi. Certe antiqui Patres nostri ordinis institutores numquam studia prohibuerunt verum e contrario docuerunt solitudine posse maxime adiuvari et quot libros conscriberemus tot divini verbi praecones nobis faueremus."

2. Ibid.

3. ID., I, 1v : "Laudo studium vestrum quod ex evolvendis annelibus et antiquitatibus ordinis tam diligentem operam ponatis. Incredibile est enim quantum momentum habeat res ista quando non frigide fit ad acuem vibratam. Nescio an umquam ex ullo exercitio maiorem hauserim fervorem...quam ex fratrum nostrum praecedentium memoria..."

Onwetendheid aangaande het verleden weerstaat meer aan de eenvoud van ons leven, dan op te tekenen wat er voorviel. Zelfs onze zonden zouden wij moeten aantekenen volgens het woord van Antonius de kluizenaar, om ze dan uit schaamte na te laten. Wij moeten in de lijn blijven van de traditie die de levens der heiligen opmaakte, zoals St. Bruno in Calabrië belang stelde in het leven van St. Remigius en Guigo, ~~die~~ het leven van Hugo van Grenoble te boek stelde. Daarom moeten ook onze nakomelingen de geschiedschrijving blijven beoefenen (1).

In die overtuiging had ook Gerardus Eligii aan het leven van Bruno een erudiet commentaar toegevoegd opdat het meer vatbaar zou zijn voor veeleisende geesten en de geschiedenis der Orde dege-lijker belicht zou worden (2).

Zo werd het nut van de kar^tuizergeschiedenis door de historici bevestigd en gepropageerd. Maar de Wal zou verder gaan en zoekt in het voorbeeld van Surius de verantwoording ^{voor de exteriora die h} ~~dat~~ het las ste deel van zijn Collectaneum ~~ook de exteriora~~ behandelde (3). Hiermee ~~ni~~ wilde hij een bijdrage leveren tot de geschiedenis van zijn tijd, ook tot nut van de leken, die steeds belangrijke inlichtingen hadden gevonden in kloosterarchieven (4).

1. DE WAL, IV, 3 /: "Huius sancti Patris nostri dignos filios rursus et vehementius rogo ut historie curam habeant, ... Quidquid est ergo quod simplicitati ordinis adversetur et iam nihil scriptis mandatur nisi ignavis nostra... Dico ignaviam nostram praetendere velamen simplicitatis et humilitatis quasi a proposito nostro alienum sit facta maiorum memoriae aut litteris mandare cum videamus vitas Patrum et Eremitarum... esse conscriptas, et S.P.N. Brunonem ex Gallis requisisse S. Remigii, necnon in extremis constitutum convocatis fratribus suis ab ipse infantia singulas aetates suas replicasse et totius temporis sui cursum scientia et sententia dignum proclamasse. Item R.P. Guigonem legislatorem nostrum ~~vitam~~ S. Hugonis Gratianopolitani conscripsisse"

2. Vita S. Brunonis... commentatore Suriano, 80

3. Cfr. L. SURIUS, Commentarius brevis rerum in orbe gestarum 1500-1564.

Op dit punt van zaken weet de Wal en erkent hij zijn partijdigheid. Soms voelt hij aan dat hij kwetsend kan zijn en voegt g aan deze bladzijden toe dat men ze kan samenplakken, zo men het beter oordeelt (1).

Wat echter van meer belang is : hoe werd de klooster- en ordegeschiedenis opgevat ?

Het was in deze XVIIde eeuw dat het "anastasis"-wonder, dat over de roeping van Bruno zou beslist hebben, voor het eerst in twijfel gestrokken werd. Pap. Masson, in zijn libr. III annalium Francorum, loochende dit buitengewone voorval (2). Caesar Baronius maakte er geen melding van in zijn Annales. Dat alles zette onze historici aan het werk om het "anastasis"-wonder te verdedigen.

Het ergste waren de kartuziers getroffen door de "nalatigheid" van Baronius. Arnold Havens, die in 1605, toe het laatste deel van de Annales verscheen, prior was te Gent, schijnt daarover in briefwisseling geweest te zijn met Baronius. Deze zou toegezegd hebben het wonder bij een volgende uitgave in te lassen (3).

4. DE WAL, IV, 3v: "...propterea me omnium debitorem feci et secularibus etiam prodesse studui; nusquam historici maiorem messem colligunt quam archivis monasteriorum in quibus rerum monumenta et fidelius scribuntur et melius custodiuntur."

1. DE WAL, IV, 15v - 16 : De Wal behandelde hier "la guerre du Gicotte", in 1619 toen Spinola de stad Brussel moest intrekken om de weigering van de taks op het bier : De Wal, die overtuigd Spaansgezind is, zegt duidelijk zijn mening en verschuldigt zich hierover : "Lector benevolus dabit mihi veniam si de ea re liberius scribam quandoquidem privatim intra parietes cellae vel monasterii mea scripta contineam... Cui minus ista placebunt, poterit has duas paginas sibi invicem conglutinare."

2. P. MASSON, Annalium libri IV quibus res gestae Francorum explicantur, 1595, 232.

3. PETRUS MALLANTS, Het leven, deughden, mirakelen ende gratien vanden heylighen Patriarch Bruno..., Antwerpen, 1673, 83. De aangeduide brief, die verloren was, moest als bewijs dienen voor de authenticiteit van het wonder.

Anderen hadden graag gezien dat Baronius de brief van Bruno aan Raoul le Verd had opgenomen om de grond van zijn bekering aan te duiden : dit zou hun opvatting - dat men namelijk niet ^{moest steunen} ~~verder~~ ^{of een wonder} ~~moest zoeken~~, - ^{versterken} ~~steun geven~~, terwijl men zich nu niet op het gezag van de grote historicus kon bereepen (1). Deze brief was, volgen P. Michielsen, een monnik die in 1634 te St-Maartensbos verbleef een voldoende verklaring van Bruno's roeping. Een wonder daarbij scheen eerder overbodig (2).

Gerardus Eligii scheen deze overtuiging niet toegedaan. Hij beperkt zich op de gehele kartaizertraditie, wat voor ons weinig overtuigend kan klinken (3). De Brief van Bruno aan Raoul le Verd werd door hem niet opgenomen, hoewel hij hem kende (4). Petrus de Wal zelf schijnt geen stelling te nemen in het debat.

1. BRUSSEL, Kon. bibl., ns. 16619-166637, f. 185 : "...De veritate historiae damnati quid melius sentiam et scribam invertum habeo cum eam relicere vel impugnare, sit pugnare contra totius Ordinis traditionem. Illud extra controversiam esse autumno quod tibi ex epistola S.P.N. Brunonis ad Radulphum suggero, ubi insinuat se, S.P. cum sociis suis visse ingressum religionis. Verba eius sunt ad Radulphum: 'Reminiscitur quippe dilectio tua cum ego et tu ... fervor evanuit etc.' Ex eis et sequentibus (si autentica est epist.) clarescit quid occasionem dederit conversionis S.P.N. et quare monachicum habitum susceperit. Patet quoque quomodo biennium a prima conversione in vita eius apud Surium intercessisse legatur, et in hac Epist. eius propter Fulcii discessum, divinum amorem elanguisse ad tempus apparet, non in ipso quidem sed in sociis. Possent (fateor) haec aliquid ad historiam damnati torquere. Ut post apparitione eiusdem damnati haec contegisse vellet ut clarum fit ex vitae descriptione ubi convenerunt socii et sodales S. P.N. tractaturi de electione vitae monasticae. Verum non aliam susceptionis oportet dare causam quam ipse dedit; et satis praegnans est etiam sine ipso prodigio doctoris damnati ut per se cuius legenti innotexit. Mihi ausim persuadere si ipsa haec epistola a D. Baronius visa fuisset cum nullam conversionis eius tradat adsumpsisset, cum fuit verba ipsius sancti; a quibus sibi minime recedendum arbitratus fuisse Haec obiter et succincte exaro prout occurebant. Liberum tibi sentire melioremque amplecti partem."

2. Vita S. Brunonis... commentatore Suriano, 104-106.

3. Ibid., 203.

De opvatting van de geschiedschrijving blijkt overigens nog vast te liggen in het stichtende genre. Het levensverhaal van Joost van Schoonhoven is hiervoor een duidelijk bewijs. Het succes van deze literatuur is er niet minder om. Uit een brief van Th. Petreius aan de Wal blijkt het enthousiasme : de meest literaire lofrede werd het ~~meest~~ ^{hoogst} geprezen en de Wal werd gelukkigewens met het briefje van Erycius Puteanus dat de uitgave voorafging : hierdoor zou zijn naam onsterfelijk worden (1). Hoewel men het leven van Joost van Schoonhoven in de kerk te Delft kent en op de hoogte is van zijn woelingen in het convent ~~en~~ tegen zijn oversten, ~~zo~~ ^{reft} men hierover geen woord ~~peppery~~ in de ~~xxxxxx~~ beschrijving van zijn kloosterleven. In 1571 immers kreeg Joost een vermaning van het generale kapittel dat, zo hij niet ophield ~~en~~ te twisten met zijn prior en zo hij zich nog langer mengde in de tijdelijke zaken van het convent, hij zou verplaatst worden en onder zware tucht gesteld (2). Toen het volgende jaar de geruchten kwamen van de marteldood van de monniken van Roermond en het klooster van Delft verwoest werd, terwijl de kloosterlingen in de stad woonden, wilde Joost naar zijn broer vluchten in Gouda. Maar spijs zijn wereldkleedij was het tijdens deze vlucht dat hij de marteldood onderging (3). Al deze feiten zijn gekend door de Wal en Gerard Eligii.

1. BRUSSEL, Kon. Bibl., hs., 11619-37, f. 189 : Brief van Petreius aan de Wal, 4 Nov. 1629 vanuit Roermond. Na een woord over de dood van Rosweyde (5 Oct. 1629) en over het werk van Jan vander Heyden, vervolgt hij : "Caeterum vix credes mihi Pater, quanta cum voluptate et aedificatione hic ad mensam legatur vita B.P. nostri Iudoci Delphensis nunquam Muremundensibus huc usque visa. Accidit autem percommode ut pridie quam Bruxellensis ille adolecens professionem hic fecerat, in rectorio legi curarem doctissimam Paraenesim quae ibidem reperitur p. 22 volens hac ratione consultum Priori nostro ne haberet necesse prolixo aliqua conscribenda oratione se ipsum gravare et conventum taedio afficere. Quin et hoc etiam placuit, quod magnus ille Lovaniensis Licei orator D. Erycius Puteanus, tam eleganti epistola Wallium exornaverit suum eumque omni posteritate notum fecerit..."

De eerste noteerde ze in zijn Collectaneum en tracht dan toch een verklaring te vinden, die de marteldood ten slotte heldhaftig maakt(1) maar de levensbeschrijving door Gerardus Eligii kent maar één opgang : het kloosterleven moest uitmonden in het martelaarschap.

Het is een bewust terzij laten van de feiten ; een opvatting die toen meer verspreid was : historie en stichting liepen dooreen. Op dit punt was Gerardus Eligii ten andere geheel in de school van Erycius Putesnus (2). De gebeurtenissen en feiten, die gegeven worden zijn juist. Zij dienen nochtans enkel om een moralistische interpretatie voor te brengen.

2. DE WAL, II, 122v : Cartae capituli generalis 1571 : "D. Judocus Goudanus sacrista domus Delphensis monetur ut curet pacifice cum suo priore vivere et non se intromittere rebus temporalibus nisi requisitus a suo priore, alioquin emittatur ad aliam domum sub gravi disciplina."

2. ID., II, 1228-130 geeft copie van de brieven van Wenceslaus Plenevaulx, profes van Delft, die te Zeelhem verbleef. De Wal schrijft zeer nuchter : "His Geusiorum successibus et crudelitibus perterritus v. Peter D. Judocus Cornelii van Schoonhoven sacrista Cartusiae Delphensis fugam arripere tentans periculum incurrit quod metuebat..."

1. DE WAL, II, 122v-123 : na copie van de vermaning van 1571, schrijft de kertuizer : "Mirabitur non nemo me ista scripto prode de uno martyre, cuius vitam et mortis certamen maxime studui ut in lucem emitteret D. Gerardus noster sed sapientis est non mirari si homines cuiuscumque propositi sunt interdum lebantur et peccant..."

2. TH. SIMAR, Etude sur Erycius Putesnus (1574-1646), 164-65 : "Le moraliste suit toujours l'historien. C'est pourquoi accompagne et gâte trop souvent l'historien... Pour lui écrire l'histoire, c'est recueillir des faits dont l'ensemble dégage l'une ou l'autre instruction pratique... dans les monographies, notre historien prendra un ton d'éloge que la rhétorique enflera jusqu'au panégyrique..."

Van gans andere aard is de huiskroniek of het Collectaneum van de Wal. De uiterlijke feiten, oorlogen en staatkundige ontwikkelingen worden steeds gezien van uit een beslist Spaans standpunt. In zover zij niet afgeschreven zijn van reeds bestaande werken (1) kunnen zij een bijdrage leveren voor de stadsgeschiedenis van Brussel (2). Het feitenmateriaal bij de Wal is niet literair bewerkt, enkel hier en daar toegelicht en gecommentarieerd. Hierdoor wordt dit vierdelig Collectaneum een opeenstapeling van bronnenmateriaal. De reeds vermelde pater Michiels, vicaris te St.-Maartensbos vond de arbeid van de Wal de meest interessante bijdrage voor een algemeen Chronicon van de orde, dat hij nog wenste te zien (3).

1. Wanneer hij in 1634 ophield met zijn kroniek, dan geeft hij als reden dat hij meer verwachtte van andere auteurs: "Per biennium intermisi hoc scribendi opus exoptans ab externis auctoribus plura adiumenta..."

2. Vooral A. HENNE-A. WAUTERS, Histoire de Bruxelles, III maakt veel gebruik van de Wal.

3. BRUSSEL, Kon. bibl., hs., 11616, f. 220: "... Studium tuum indefessaque in emendis ordinis nostri antiquitatibus industria quam maxime probatur mihi merito ab omnibus colleudari suspicique debet ordinis professoribus et veritatis studiosis. Nullus enim hactenus tot labores in eis investigandis exantlavit in hac provincia, qui tecum comparanda foret. Utinam in diebus nostris videre tandem mereamur Chronicon Universale rerum mirabilium ordinis nostri ad consolationem, instructionem, imitationem omnium nostrum. Unde non minimum laudis ~~in~~ accederet ordini ab Ecclesia et Christifidelibus." Brief aan de Wal 16 Mei 1637.